

Armáda České republiky v nejbližších letech

František Němec

Petr Rožňák se v článku s názvem Armáda České republiky na sklonku 90. let, uveřejněném v Mezinárodních vztazích 1/1994, pokouší hodnotit podmínky, které rozhodují o charakteru nové armády. Dochází však k některým sporným hodnocením, jejichž důsledkem jsou i sporné závěry. Pravděpodobně je to způsobeno tím, že již k rozboru podmínek přistupuje se snahou zdůraznit význam armády v současné době, avšak tento přístup ve svých důsledcích vede spíše k opačným výsledkům.

V první části své úvahy se Petr Rožňák snaží o „globální pohled“, bez něhož „nelze dobře zhodnotit vnitropolitický vývoj posttotalitní společnosti a rozhodnout, zda je přispěvkem k budování lepšího světa nebo žabomyší vojnou, která nevidí za hranice vlastní louže, či přerovnáváním židlí na palubě potápějícího se Titaniku“.

Takové hodnocení je však nepřijatelné a je v naprostém rozporu s realitou. Pád komunistického totalitního nedemokratického systému ve státech střední a východní Evropy je historickou událostí, vracející tyto země mezi demokratický svět a končící strašlivou tragédií, kterou komunistické panství znamenalo, a proto nelze vůbec připustit myšlenku o přerovnávání židlí či o žabomyší vojně. Nesmí nás klamat ani návrat levicových sil k moci v některých zemích, protože tato levice ve své praktické politice nemá nic společného s komunistickým režimem. Od kladného hodnocení nás nesmí odvést ani pohled do země na území bývalého Sovětského svazu. Rozporuplný vývoj v této oblasti je způsoben delším panstvím komunismu. V těchto zemích již nežijí lidé, kteří by měli vlastní zkušenosti s nekomunistickým systémem.

Není možné zapomínat na to, že před pádem komunistických systémů žila demokratická Evropa pod stálou hrozbou vojenského útoku tehdejšího Sovětského svazu a jeho satelitů a že v minulých desetiletích jen jednota a skutečná síla demokratické Evropy podpořované Spojenými státy zabránila vzniku tragické války. Několikrát nebylo k válce daleko. Pád komunismu znamená zásadní změnu situace, znamená odstranění základního zdroje napětí v mezinárodních vztazích.

Pod dojmem přežívajících ohnisek napětí či vojenských konfliktů není možné přehlížet skutečnost, že pád komunismu pozitivně ovlivnil politický vývoj v řadě oblastí světa. Typickým příkladem je situace na Blízkém východě. Pod vlivem zásadních změn ve světové politice způsobených porážkou komunismu dochází k akceleraci mírového úsilí i v této oblasti, o níž nemohl nikdo předpokládat, že se bude tak rychle vyvíjet k trvalému míru. Avšak současná jednání k němu nesporně směřují. Podobný vývoj probíhá rovněž v Angole. Ani tragická situace v bývalé Jugoslávii tento trend nevyvrací. I tam by docházelo k další eskalaci konfliktu, kdyby přetrvávalo soupeření mezi USA a Ruskem v dřívější intenzitě.

Realisticky je třeba hodnotit i dnešní postavení České republiky. Při objektivním pohledu na současnou situaci je nutné konstatovat, že postavení našeho státu je nejpevnější od vzniku Československa v roce 1918. Naprostou většinou svých hranic sousedila Československá republika v meziválečném období se státy, s nimiž neměla přátelské vztahy, výjimkou bylo spojenecké Rumunsko. Integritu nového státu bylo proto nutné vojensky zajistit nejen v pohraničních oblastech Čech, ale rovněž v konfliktu s Polskem a ještě v mnohem větším konfliktu s Maďarskem. Jak silné tyto rozpory se sousedy byly, potvrdil další vývoj, tj. události roku 1938.

Jen velmi krátké období po druhé světové válce bylo obdobím relativní bezpečnosti pro náš obnovený stát. Vítězstvím komunistického systému jsme se však dostali do stavu trvalého nebezpečí vzniku válečného konfliktu, i když jako satelity tehdejšího Sovětského svazu bychom byli jeho spoluiniciátory.

Ve světle tohoto připomenutí nedávné historie je hodnocení současné situace daleko optimističtější než závěry, k nimž dochází ve své stati Petr Rožňák.

Sousedíme především se Spolkovou republikou Německo, která v několika posledních desetiletích prošla demokratickým vývojem a v současné době patří k oporám evropské demokracie. Právě sousedství s tímto Německem, jehož obyvatelé nemají již nic společného s Německem, které bylo kdysi naším nepřítelem, je pro nás zárukou dalšího klidného vývoje. Je proto třeba zásadně odmítnout Rožňákův názor: „*Každý Čech by měl zpozornět, jestliže se kdysi poražené Německo stává (stalo) evropskou mocností prvořadého významu...*“ Záruka bezpečnosti naší západní hranice je kromě toho ještě zvýšena členstvím SRN v NATO, které během více než čtyř desetiletí své existence přesvědčilo, že je demokratickou aliancí, která zabránila další expanzi komunismu. Již pouhým sousedstvím s touto aliancí vzniká pocit bezpečí, jenž se bude dále zvyšovat prostřednictvím Partnerství pro mír a stále se prohlubující ekonomické, politické a vojenské spolupráce se zeměmi této aliance.

Ale ani s ostatními sousedy nemáme žádné problémy, které by mohly ohrozit naši bezpečnost. Ani pro budoucnost není možné objevit náznaky problémů, jež by mohly tuto situaci změnit. Situace se bude dále ještě zlepšovat spoluprací nás i našich sousedů s NATO, v nepříliš vzdálené budoucnosti snad i přímým členstvím v této organizaci.

Ve světle těchto objektivních pohledů jsou pokusy nalézt zdroje některých problémů zanedbatelné a malicherné, není třeba se jimi proto příliš zabývat.

Není však možné přehlédnout Rožňákův názor: „*V zemích SVE vznikají nové politické systémy, které se vyznačují růstem hospodářských potíží a sociálního napětí, díky nimž získávají významnější politický vliv nacionalistické a separatistické síly.*“ Právě vznik těchto nových politických systémů založených na pluralitní demokracii, na tržní ekonomice a na soukromém vlastnictví je zárukou vzniku nové bezpečnostní situace v této oblasti. Není možné hovořit o sociálním napětí, protože transformaci politických systémů provádějí koaliční vlády vzešlé ze skutečně svobodných voleb a jejich politika odpovídá názorům většiny obyvatel. Je pozoruhodné, že transformaci společnosti provádějí vládní koalice bez ohledu na to, zda reprezentují pravici či levici. Některé problémy podněcující nacionalismus zanechaly komunistické režimy. Ukázkou, jak jsou nové demokratické režimy schopny tyto problémy řešit, potvrdilo pokojné rozdělení Československa.

Petr Rožňák tvrdí, že postavení nového českého státu „*bylo redukováno v porovnání s ambicemi bývalého Československa na pozice země třetího až čtvrtého řádu*“. Je samozřejmé, že naše postavení bude ovlivněno naší velikostí, ale situace není tak tragická. Pro budoucnost je důležité, zda si udržíme politickou konsolidovanost, jak budeme pokračovat v transformaci, jaké budeme mít ekonomické postavení. Budeme tedy patřit k takovým zemím, jako je Belgie, Nizozemsko, Dánsko, Portugalsko, Norsko, Švédsko, Rakousko, Slovinsko či Finsko. Je snad zbytečné zdůrazňovat, že se nejedná o špatnou společnost.

Současná dobrá bezpečnostní situace našeho státu umožňuje přistupovat k transformaci armády v armádu státu s pluralitní demokracií, s tržní ekonomikou a se soukromým vlastnictvím v klidu a bez zbytečného a nezdavého spěchu.

Vztahy mezi státy mají zatím stále ještě úroveň, která si vynucuje existenci armád. V této etapě vývoje lidské společnosti jsou nutné ozbrojené síly. Není však možné přehlédnout, že se armáda stále více stává silou, která má válce zabránit, nikoli ji vyhrát.

V současné době nemá naše armáda ve společnosti takovou autoritu, kterou by měla mít a která je i v demokratických státech obvyklá. Příčin tohoto stavu je zřejmě více, určitě i „*v nedostatečném formování a prohlubování pocitu osobní spoluodpovědnosti za obranu vlasti*“. Tento problém není však pouze českým jevem. Charakteristická jsou slova hrdiny z knihy Milana Kundery Nesmrtelnost: „*Dovedeš si představit francouzskou mládež, jak*

jde nadšeně bojovat za vlast? Medvěde, válka se už stala v Evropě nemyslitelná. Lidé v Evropě už nejsou s to válčit.“ Je to zřejmě důsledek nejen stále stoupající vzdělanosti, větší schopnosti vytvářet si vlastní názor, ale především tragické zkušenosti, jak na obou stranách fronty jsou vojáci svými politiky přesvědčováni k ochotě položit své životy za „spravedlivou věc“ a k ochotě zabít jiné. A tak obě strany ve jménu vysokých ideálů zabíjejí své „nepřátele“. A přitom je lidský život, největší zázrak vesmíru, nejvyšší hodnota vůbec, masově likvidován. Neměli bychom přehlížet, že jsme již vstoupili do velké názorové krize. *Doufejme, že co nejdříve budou profesionální vojska OSN ve vztazích mezi státy plnit stejnou úlohu, jakou ve vztazích mezi občany již nyní plní policie.* A zatím se bude nutné snažit o to, aby se problémy mezi státy řešily jinak než vojensky.

Armáda již asi nikdy nebude zaujímat ve společnosti takové postavení, jaké mívala kdysi. Jako výraz samostatnosti státu si však určitou autoritu zaslouží. Pokud v současné době pocituje, že její autorita neodpovídá její úloze, musí se především chovat tak, aby si svou autoritu zvýšila. Nebude to jistě lehké. Tuto důvěru totiž postupně ztrácela během posledních čtyřiceti let, kdy byla budována jako agresivní armáda s cílem násilím rozšířit komunistickou diktaturu do dalších zemí. Tehdy ze státního rozpočtu dostávala částky, značně převyšující ekonomické možnosti země. V některých zbraňových systémech byla absolutně nejvíce vyzbrojenou armádou tehdejší Varšavské smlouvy, a to ihned po tehdejší SSSR.

Ačkoli se armáda snaží o obnovení důvěry veřejnosti, přizpůsobuje své početní stavy reálné situaci velmi pomalu, přestože má nedostatek finančních prostředků. Teprve v letošním roce bude její početní stav snížen na 65 tisíc osob, ačkoli i po tomto snížení budeme mít relativně početnější armádu, než má např. Spolková republika Německo.

K zlepšení postavení armády ve společnosti nepřispívají některá opatření přijatá v minulých letech, kdy se ve snaze vyhovět tlaku veřejnosti realizovala taková „demokratizační opatření“, která ve skutečnosti snižovala kázeň a pořádek. Důsledkem toho jsou četné mimořádné události (dopady granátů do obydlí vesnice, ztráty na životech při neopatrném zacházení se zbraní), po nichž nenasleduje přijetí důsledných opatření odstraňujících příčiny tohoto stavu.

Veřejnost již vzala na vědomí, že armádu není možné vyměnit a že její transformaci je nutné provádět s lidmi, kteří v armádě jsou a byli již v komunistické etapě. Určitě by jí však prospělo, kdyby její vedoucí funkcionáři občas vyjádřili svůj politický postoj. Dobře se o to pokusil při svém nástupu do funkce náčelník generálního štábu generál Nekvasil.

Petr Rožňák ve své stati uvádí: *„Armáda jako důležitá ozbrojená mocenská instituce státu má jednu mimořádnou schopnost, tj. za jistých okolností se vydělit ze společnosti, postavit se nad ni, popřípadě se chopit i politické moci.*“ Takové vlastnosti mají armády v totalitních diktaturách, ale i v rozvojových zemích, kde často důstojníci a generálové tvoří většinu inteligence. V žádném případě není však možné připustit, že by takové vlastnosti mohla mít armáda v demokratickém státě. Od vojáků z povolání je nutné a možné požadovat nestrannost či nadstrannost. Předpokladem pro důstojníka či generála je jeho ztotožnění s pluralitní demokracií, s tržní ekonomikou a se soukromým vlastnictvím. To jsou zásady, na nichž je budována demokratická společnost. Jsem přesvědčen o tom, že se v současné době většina profesionálních vojáků naší armády zbavila nánosů komunistického vlivu a že vůči novému státu zastává loajální pozice. Kdyby měl pravdu Petr Rožňák – což zásadně nepřipouštím –, bylo by nutné přijmout radikální opatření, prosazovaná některými fundamentalisty. Než mít armádu s takovými „mimořádnými schopnostmi“, bylo by skutečně užitečnější po dobu několika let nemít armádu žádnou, anebo minimální. Armáda s „mimořádnými schopnostmi“ by byla pro novou demokracii příliš nebezpečná. Ale nebezpečné jsou i samotné Rožňákovy názory, zvláště když „volá“ po tom, aby se na tyto schopnosti nezapomínalo. Tím vlastně armádě prokazuje medvědí službu.

V poslední době se přestalo uvažovat o přechodu na profesionální armádu. Po předpokládaném snížení počtu je naše armáda vydávána za poloprofesionální armádu, což je zdůvodňováno tím, že polovinu příslušníků budou tvořit vojáci z povolání. Za úspěch je

třeba považovat předpokládanou plnou profesionalizaci letectva. U ostatních druhů vojsk jde však spíše o nadměrný počet vojáků na úřadech a na vyšších velitelstvích, o velký počet plukovníků a podplukovníků.

Budoucí úkoly armády může splnit pouze profesionální armáda. Potvrzují to i zkušenosti USA, Velké Británie, nejnověji i Belgie a Nizozemska, ale i zkušenosti z naší účasti na akcích OSN. Přechodu na profesionální armádu u nás brání však některé předsudky. Převládá totiž názor, že vycvičené zálohy musí tvořit celá mužská populace, že náklady na profesionální armádu jsou příliš vysoké. Zkušenosti ze zahraničí však tyto námitky vyvracejí. K přechodu na profesionální armádu přistupují právě z úsporných důvodů. Potřeba vytvářet a nákladně cvičit statisícové či milionové zálohy vychází z představ budoucího použití armády na základě zkušeností z minulé války, která skončila před půl stoletím. *Náš přechod na profesionální armádu by byl významným příspěvkem ke stabilitě střední Evropy i vzorem k následování.*